

Avalon-Flash

Informatieblad van Speleoclub Avalon vzw – Jaargang 2 – Nr 10

Inhoud:

- **Fagnoules (Paul & Michel Pauwels)**
- **Prospectie in het Luikse (Paul)**
- **Norbert (Paul)**

Fagnoules: de watervalletjes in het Actief tijdens de Supercruie van Jan 2007

Voorwoord

Opmerkingen en nieuwe verhalen zijn steeds welkom en mag je naar het volgend e-mail adres sturen
Oom Dagobert enz. @ skynet.be

Fagnoules – Januari Crue

19/01/2007 – Door Paul

De Fagnoules willen doen, de dag na een zware storm die veel schade heeft aangericht en alle Ardeense rivieren tot kolkende, koffiebruine maalstromen heeft omgevormd, is ronduit optimistisch.

En inderdaad eens ter plaatse stelden Annette en ik vast dat de pette buiten overliep, iets dat ik nog maar één keer had gezien (voor we de grot ontdekten). Dus hoe dat er onder de grond uitzag, daar kon ik enkel naar raden. We gingen ook even tot aan de Buc, en wonder boven wonder bleek die de wintercrues goed doorstaan te hebben. Geen nieuwe verzakkingen, maar wel een spetterende waterval in de ingangsbuis. Neopreenpakken aan, topo- en fotomateriaal meegepakt en wij op pad. In de doline van de Fagnoules verdween een fors beekje, en we waren benieuwd om te zien waar dat in de grot uitkwam. Echter we zouden het nergens vinden... een vraagteken erbij dus.

Ons eerste doel was de gigantische Salle Zerna topograferen. Dit werd in exact 3 metingen afgehaspeld. In het zaaltje stelden we twee interessante zaken vast:

- op het diepste punt, waar een gat tussen de blokken zichtbaar is, hoorden we een rivier.
- achteraan het zaaltje vertrek een smalle spleet, na 1m50 wordt deze strikt ondoordringbaar maar je hoort verderop water druppen met een beetje echo. Dus daar is nog "iets".

In de grote zaal (Salle des Arcs) toonde ik Annette nog een klein zijzaaltje dat ongeveer onder die Salle Zerna moet liggen. En daar wist ik een gat tussen de blokken waardoor je (omhoog) een ruimte zag. En inderdaad, die ruimte is dus de Zerna, en het is dan ook logisch dat je daar reeds de rivier kan horen die onderaan de Salle des Arcs verschijnt.

Vleermuisjes bij de vleet: we telden liefst 9 schattige platneusjes (Vespertillions) die onderaan de zaal links en recht sliepen. Nog maar eens een bewijs dat speleo's die beestjes helemaal niet storen (we komen daar toch dikwijls voorbij) en toch ook dat die beesten "nieuwe" grotten ook op het spoor komen.

De hoeveelheid water aan de dam overtrof onze stoutste verwachtingen. Een rivier à la Anialarra donderde over de dam. Zeker 50 liter per seconde. Ons plan om voorbij de sifon te geraken leek hoe langer hoe meer gekkenwerk. Ik maakte een paar foto's aan de dam in het actief. Jammer dat door de flitser het water op de foto's altijd minder lijkt dan in het echt...

De dam in Crue

De sifon dan: tja die donderende, geelbruine beek spoelde met Aqualibi-allures de bache af, je moest in spreidstand proberen eraf te geraken want je spoelde anders gewoon mee. De sifon was een kokende bouillon en het water stond zowat 10 cm hoger dan anders. Hoger wil ook zeggen dat de luchtpassage veel smaller is, een echte clastro-pijp dus. De stroming viel toch wat weg in het midden van de sifon en ik waagde me telkens wat verder. De laagste passage was echt met water tot aan de mond. Annette bleef wachten, terwijl ik de sifon eens heen en weer deed. Beetje stresserend maar het ging! Enig probleem was dat mijn compagnon het allemaal niet zo goed zag zitten. OK, dan gingen we maar eens eerst de amonts van de grot bezien en daarna zou het water misschien wat gezakt zijn...

Crue fun in de Amonts

De amonts waren eveneens bijzonder nat en spectaculair. Aan het "Jos-putje" kon je nog amper praten van het lawaai. Vanuit zowat elke spleet en cheminee kwam water. Na een tiental foto's hadden we het er wel gezien. Terug naar de sifon 2. Het water was er niet gezakt maar Annette had voldoende moed verzameld om er zonder aarzelen door te gaan. Ik had zoals steeds alles materiaal in het blauwe, waterdichte vat gestoken. Normaal moet je dat voor je uit duwen, nu was het binnen de paar seconden uit het zicht verdwenen, doorheen de sifon gespoeld en vervolgens heel de gracht afgedobberd.

Onze eerste opdracht was het topograferen van het laatste stukje van de galerij die onder de Galerie Obscure vertrekt. De vorige ploeg had daar moeten stoppen wegens luchtgebrek en hoofdpijn. Galerie Perdolan leek een geschikte naam, want na een half uur had ik er ook hoofdpijn.

Toch is deze galerij bijzonder interessant. Ze is heel ruim (2 meter breed) en vast en zeker het origineel traject van de rivier. Jammer genoeg zwaar opgevuld met sediment en om dat eruit te graven zal een ventilatiesysteem noodzakelijk zijn. Op twee plekken vertrekken cheminees omhoog die te smal eindigen, maar mogelijk naar een nog te ontdekken verdieping lopen (want lichte tocht). En tot slot, is het verste punt van deze Galerie Perdolan, de Siphon Moche (S4) na een flink eind voorbij!

Na de topo, tijd voor wat fun. Eerst naar de waterval en die was al van 50 m ver hoorbaar. Wat een spektakel! Gauw wat foto's en dan eens naar de Siphon Moche gaan zien. Die was één grote onaantrekkelijke badkuip met 50 cm schuim erop. De modder van onze graafpar-

tij was toch nog niet weggespoeld dus probeerden we de twee buizen (de dunne en de dikke) wat beter te leggen.

Daarna deden we het klimmetje aan de waterval waar ook al een beekje afspetterde. Onze graafgang daar, die vorige keer vol water stond, sifoneerde ditmaal compleet: het liep gewoon over ter hoogte van de mooie calcienvloer!

Al fotograferend gingen we richting uitgang, blij het gedreun van de waterval achter ons te kunnen laten. Toch konden we het niet laten om onderweg het putje af te dalen naar het actief. Dankzij de aluminium ladder die we vorige keer hadden vastgezet, geraak je daar nu zonder materiaal af. Beneden was de "ambiance" onbeschrijflijk. Het water dondert hier immers zeker 4 meter omlaag, een reeks trappen af. Met het debiet dat er nu was, waande je er in een PSM-grot in crue. Echt waar, voor België is dit uitzonderlijk mooi en woest. Moet je gezien hebben. Nog wat foto's gemaakt en ook het actief gevolgd tot aan de top van de waterval. Daar deed ik de stommititeit om eens te voelen aan de ingang van de grote ribbelbuis, die het water capteert dat 10 meter lager aan de Siphon Moche uit de buis spuit: het kostte me bijna een paar gebroken vingers. De zuigkracht was onvoorstelbaar hevig.

Een imposante waterval

Tegen 18u stonden we weer buiten, nat tot achter de oren maar toch wel wreed content dat we de Fagnoules eens in deze omstandigheden hebben gezien. Het blijft één van de tofste en spectaculairste grotten van het land.

Fagnoules door de ogen van ...

Michel Pauwels (ESCM)
Foto's Paul (Jan 2007)

C'est une histoire qui commence, comme toute découverte spéléologique en Belgique, par une désobstruction : le chantoir (terme régional pour « perte ») des Fagnoules, connu de longue date mais impénétrable, est repris par le S.C. Avalon en 2002. En 5 week-ends de travail acharné, guidé par un courant d'air sensible et aidé par des moyens très persuasifs, Avalon creuse un véritable tunnel de 7 m. de long qui débouche enfin dans un vide pénétrable.

A partir de là les découvertes s'enchaînent. Rapidement le réseau atteint un développement de 800 m., avec la particularité que l'essentiel des galeries explorées se dirigent vers l'amont. A l'aval, le collecteur bute rapidement sur un siphon à la profondeur terrifiante de 30 m. N'empêche que la résurgence est encore 3 km. plus loin et 135 m. plus bas, un record de Belgique potentiel donc...

De VM net voor de Siphon Ex-terminé

Après une première tentative de plongée, le siphon terminal est décrété impénétrable après 6-7 m. de progression, et de gros travaux reprennent afin de le shunter. Mais la voûte résiste et semble se prolonger à l'infini. Quant à pomper cela s'avère impossible en raison du débit et de la hauteur de refoulement requise.

Fin 2002 la situation est stationnaire à l'aval, lorsque je suis invité par Avalon à plonger un petit siphon se-

condaire situé dans les amonts. Après cette plongée - sans résultat notable - je ne peux m'empêcher de jeter un coup d'œil au fameux siphon aval, qui me paraît nettement plus attrayant que le puits noyé très étroit où je viens de me faufiler. Rendez-vous est donc pris pour l'année suivante.

Le siphon terminal deviendra "ex-terminal" en novembre 2003, non sans quelque stress : le passage-clé est un laminoir très bas où il faut creuser son chemin dans une boue liquide où s'enfoncent casque, lampes et détendeurs. Même topo au retour car le passage se referme aussi vite qu'il s'est ouvert... S'ensuivront plusieurs plongées et explos, d'abord seul puis avec mon comparse habituel Jacques Petit. Le réseau post-siphon s'avère vaste, nous déambulons dans des galeries de taille (presque) française jusqu'à un nouveau siphon (siphon Moche) peu après une jolie cascade.

Le chantoir des Fagnoules dépasse maintenant largement le km. de développement et devient une cavité importante de notre petit karst belge mais il reste un sacré bout de chemin jusqu'à la résurgence, et les spéléos piaffent toujours devant le siphon "ex-terminal"...

Mais il en faut plus pour rebuter Avalon et une idée farfelue, confortée par la topo de la zone du siphon qui présente une disposition des lieux favorable, mûrit et va lentement se concrétiser : puisqu'on ne peut pas pomper l'eau en la refoulant en amont on va la pomper vers l'aval, à travers le siphon ! Cela implique la construction d'un barrage à l'amont, où tout le débit sera capté, et la collaboration des plongeurs pour placer les tuyaux, restreignant ainsi encore un peu plus la section utile du siphon. Le ruisseau n'étant plus alimenté, il ne reste plus qu'à pomper en refoulant derrière le barrage et la gravité fera le reste... en théorie.

En pratique c'est un chantier qui va durer plusieurs mois avant qu'Avalon ne vienne à bout un par un de tous les petits problèmes techniques, sans compter la voûte mouillante qui suit le siphon et dont il faudra encore abaisser le niveau de 50 cm. en creusant un chenal. En février 2004 toute l'équipe, par groupes de deux pour minimiser les risques (une simple panne de groupe électrogène et le siphon se remplirait à nouveau), peut enfin visiter le réseau ouvert par les plongeurs et compléter l'explo et la topo.

Entretiens Jacques et moi en explo post-siphon avons franchi le siphon Moche qui n'a que 2 à 3 m. de long mais porte bien son nom, nous donnant accès à une trentaine de m. de galerie nouvelle, arrêt sur.. siphon ! Les nouvelles possibilités d'accès pour non-plongeurs nous donneraient maintenant droit à un portage de luxe jusqu'au siphon Moche, mais cela n'est possible que si les conditions météo sont optimales pour un débit minimal, et que ni la pompe ni le groupe ne tombent en panne...

C'est pourquoi - de plus en plus fort ! - Avalon décida alors de supprimer définitivement l'obstacle du siphon ex-terminal dès lors que la longueur de voûte à éliminer était précisément connue. De plus, en pompant, il était possible de travailler presque à sec et d'attaquer la voûte en plusieurs endroits de l'intérieur même du si-

phon. Ce fut néanmoins une oeuvre cathédrale qui nécessita encore de nombreuses et laborieuses séances de travail avant que, le 21 juillet 2006, le siphon "Ex-terminal" devienne pour la postérité "Ex-terminé".

De watervalletjes aan het laddertje

A ce jour le troisième siphon (8 m., -6) a été franchi à son tour. Il débouche dans une petite salle dont le fond est parcouru par le ruisseau qui disparaît dans un siphon impénétrable (quoi que ?). Deux possibilités de continuation restent ouvertes : un passage étroit à désobstruer par lequel on entend couler le ruisseau au-delà du siphon, et une cheminée partiellement obstruée par une trémie qui laisse apercevoir du vide derrière... La désob a d'ores et déjà commencé et sera l'un de nos principaux objectifs en 2007, mais Avalon a déjà commencé à placer ses tuyaux dans le siphon Moche et nous talonne de près...

Prospectie in het Luikse ...

12/01/2007 Door Paul

Het moet gezegd: die gasten die 4/5 werken zijn arme sukkelaars maar ze hebben wel veel vrije tijd. Dus trokken Annette en ik er vrijdag 12 januari 2007 nog eens op uit. Eerste halte was Tilff, waar een oppervlaktetop gepland was in de vallei van de Chawresse. Ik wilde immers wel eens weten hoe de grot ten opzichte van de rivier loopt. We begonnen de topo op de plaats waar de beek in de tunnel onder het stort verdwijnt. In 14 lange metingen stonden we aan de ingang. Onderweg

werd de positie van drie opvallende dolines zo goed mogelijk opgetekend. Vanaf de ingang gingen we nog een meting of 5 verder in stroomopwaartse richting tot zowat 110 meter voorbij de ingang. Onze voormiddag was hiermee ruim gepasseerd.

De topo wees thuis uit dat op sommige plekken de grot tot slechts 2 m onder de rivierbedding stijgt. In de grot, boven de Chicanes is er een gangetje dat flink tocht, en dat stijgt tot een meter of 3 onder de oppervlakte. Buiten was er enkel een boomstronk te zien. Maar het is duidelijk dat met niet al te grote werken (wat is nu een put van 4 meter voor een Avalonner?) een nieuwe ingang kan worden gemaakt, die een directe toegang tot de Rezo B zou toelaten.

Na de middag gingen we een chantoir bezien die me was aanbevolen door "Oyez Oyez" Jean-Claude Vittoz. Deze "Trou du Renard" is de meest stroomopwaarts gelegen chantoir van de ondergrondse rivier Sprimont-Chanxe. Een traject van vele kilometers (6) ondergronds, met een grote resurgentie, de Trou Bleu. Alle werkzaamheden ten spijt had de club CRSOA er in de jaren 1970-80 nooit de collecteur kunnen bereiken. Wel werden er belangrijke grotten ontdekt die in relatie staan met deze rivier, bv. De Enfer-Fissures en de Persévérance. Intussen is het hele systeem weer in de vergetelheid geraakt. Het moet ook gezegd dat die Renard zowat de meest instabiele grot van België is.

De ingang lag goed verscholen tussen de weiden. Geen pottenkijkers of huizen in de buurt. Een rivier met groot debiet verdween in een eerste gat, 10 meter verder was er een grotere en droge ingang.

De CRSOA had deze grot in 1974 vrijgemaakt en er waren nog een paar stapels bemoste stenen zichtbaar. De ingang rook goed naar Reintje de Vos en 3 meter verder zat het potdicht. Een "stop" van keien maar ik hoorde de rivier er doorheen. Graven dus en wat later zag ik wat deze "stop" had veroorzaakt: er zat nl. een groot plastic vat dwars in de doorgang. Dat was er allicht ooit ingespoeld en het kostte ons toch wel wat werk om het er weer uit te krijgen.

Eens de weg vrij gleden we op onze buik de grot in. Van recht kwam de rivier er bulderend bij maar we bleven redelijk droog. Na wat geslalom tussen vossendrollen liepen we in een wat merkwaardige galerij, gevormd onder een zeer vlak plafond. Overal waren enorme platen omlaag gevallen, het deed wat denken aan de Grotte Préhistorique van Waerimont. De rivier was ronduit indrukwekkend, en wat verder verschenen zelfs mooie concreties. Dit was echt wel een grot. En het interessantste was dat er zo goed als geen sporen van "mise en charge" te zien waren. Dus zelfs met supercrues liep het water gewoon door. Zowat 100 meter na de ingang bereikten we het eindpunt, een instorting. Maar dit was geen eindpunt in Avalon-terminen! Annette verlegde een paar blokken en kon al direct een paar meter verder, waar ze de rivier weer vond. Deze verdween in een lage, natte passage. Na wat gearzel maakte ze toch maar haar buikje nat om te zien dat er wat verderop een paar grote blokken in de weg lagen, maar dat het erachter verder liep!

Enfin, wij waren toch wel enthousiast over deze grot die duidelijk niet "à fond" is geëxploreerd geworden

door haar ontdekkers. Tocht hebben we er niet veel gevoeld, dat moet gezegd worden. Maar we komen zeker terug.

Le Trou du Renard : een toekomstig project ?

Het was al na 15 uur maar ik wilde nog een grot bezien: Grotte de Myroule. Een grot met een poort. En aangezien haar tweede naam "Grotte du Trou Bleu" was, dacht ik ze te weten liggen: een meter of 10 naast de resurgentie (Trou Bleu) in Chanxe, waar een grottingang met een oude poort was.

Le Trou Bleu : De resurgentie van Trou du Renard

De Trou Bleu was vandaag eerder grijs en troebel. Ik trok mijn speleopak weer aan (Annette had haar onderpak kletsnat gemaakt en bleef wachten) en kroop in de uitnodigende grottingang. Een kwartier later had ik elk hoekje en kantje gezien van de +/- 20 meter aan droge galerijen die in een ver verleden waren gedynamiteerd geweest. Grote boorgaten langs overal, maar het stopte totaal. Humm dit was niet de Grotte de Myroule want die mat wel 100 m. Na wat bladeren in de AKWA bleek het om de Abri sous Roche de Chanxe te gaan, waarin de CRSOA enorme werken had uitgevoerd, zonder resultaat.

De Grotte de Myroule lag een kilometertje terug richting Sprimont. We parkeerden de auto waar de grot moest liggen: vlak langs de weg. We stoomden als twee kiekens zonder kop het bos op zoek naar de ingang. Een

uur later hadden we niks gevonden, op een dassengat na. Nog eens op de kaart gekeken. "Jamaar dat moet hier echt vlakbij zijn hé!".

Ik keek nog eens rond en wat zag ik daar, exact 7 meter achter de auto in de wegberm: juist, een poort. Hoe hadden we daar nu naast kunnen kijken!

Enfin, de roestige poort bleek niet op slot maar in geen tien jaar open geweest. Eens het spul open ging ik op onderzoek. Op de topo had dit een ruime grot geleken, maar in werkelijkheid was het een lastige kruipgang die tamelijk steil omlaag ging. Geen zier tocht, wat bemoderde concreties en halverwege een "zaal" waarin men juist kon rechtstaan. Vervolgens nog 30 meter echt lastige kruipgang, waarin ik me de bedenking maakte dat ik echt te oud wordt voor zo'n klotegangen. Het einde was alweer geen einde, een paar blokken in de weg en je zag het verder lopen. Maar wel geen gemakkelijke omstandigheden om te komen werken. Doch zeker het onthouden waard: de grot ligt eveneens pal boven de veronderstelde ondergrondse rivier.

Buiten was het schemerdonker. Ik deed Annette die haar gazet zat te lezen nog eens goed verschieten, en dan was het tijd voor de terugreis. Een interessante dag!

Norbert – Saga

Een relaas van de werken door Paul

23/12/2006 (Paul)

... Eén woord: Plopperdeplot

Jos en Paul beleefden een doorsnee "Norbert-dag" die samen te vatten valt in één woord "plopperdeplot". We werkten hoofdzakelijk geheel beneden (op -7 m), en na een dag hard werken was de situatie als volgt:

- het vervolg op het diepste punt is een piepklein holletje met tocht
- een ander klein gaatje een paar meter ervoor links, blijkt ook goed te tochten en werd eveneens aangevallen
- stockageruimte wordt een groot probleem: we schatten nog één dag te kunnen werken en dan zit het zaaltje beneden tjokvol

Niet zo evident dus, de tocht is goed en het is een kwestie van blijven verbreden, maar als je niet met het puin weg kan...

In de voormiddag was ik echter nog eens gaan loeren in de zeer smalle kloof die zich halverwege de grot bevindt, op -3 m. Toen Frank en ik de Norbert ontdekten (in mei 2006 reeds!) was de conclusie over die plek: heel veel tocht maar een spleet recht omlaag van amper 10 cm breed, en dus hopeloos.

Ditmaal, en na enkele hernia-veroorzakende kronkelbewegingen met mijn kop omlaag en voeten twee meter hoger, kon ik zien dat het maar voor een kort stukje zo smal bleef. Dieper werd het breed genoeg om te passeren! Echter weer hetzelfde probleem: hier is geen stockageruimte...

...zoals in de goeie ouwe tijd

Een week later stond ik er terug met Dagobert. Ik had nogal wat spul gebricoleerd om een platform te maken in het zaaltje beneden, waarop we weer een paar honderd kilo puin konden stapelen. Het bijeenzoeken van al die materialen had me blijkbaar van mijn melk gebracht, want ik bleek alvast mijn botten te zijn vergeten. Okee, dat betekende dus de doodsteek voor mijn ooit hagelwitte Adidas-sloefkes.

Het was een zeer winderige doch nogal zachte dag. De Norbert blies echter een bangelijke tocht uit. En het meeste kwam uit die spleet op -3 m. Alles werd in gereedheid gebracht om een paar grote blokken te elimineren die in die spleet zaten. Deze operatie was een kolfje naar de hand van beide chirurgen: ik riep de gewenste instrumenten af en Dago gaf ze aan.

“Boormachine aub” ... “hier”.

“Boren aub” ... “heu waar zitten die?”

“Miljaarde getaare... t's nie woar hé!”

Vijf minuten en 50 knetterende vloeken later waren de kitzakken evenveel keren in- en uitgeladen om tot de conclusie te komen dat die kloteboren thuis waren blijven liggen! Wat nu gezongen?

Ik ging de grote blokken dan maar te lijf zoals in de goede oude tijd, toen Bomaworsten nog niet tot de standaarduitrusting van de Avalonners behoorden. Intussen ging Dago naar het diepste punt op -7m (intussen eerder -8m...) om daar het puin te ruimen waar we de vorige zaterdag mee waren geëindigd.

De twee blokken kosten me een klein uur werk, waarbij de Bosch machine als breekhamer werd ingezet en zeer efficiënt bleek. Eens de 2 joekels gevallen waren, kwam er zowaar een kleine ruimte vrij, waar ik zelfs kon in kruipen en me er draaien! Niet dat dit ver doorliep, we moesten wel degelijk recht naar beneden in die smalle spleet verder werken, maar we hadden nu wel een flinke stockageruimte erbij!

Intussen steeg er van beneden in de grot, uit de sterk tochtende boyau dus, een buitengewoon penetrante walm omhoog. De atmosfeer werd ronduit onaangenaam. Een dood beest of wat? Na nog eens voorzichtig een teugje te hebben opgesnoven, concludeerde ik dat het om een “mélange” van zweet, beschimmelde handschoenen en concentraat van dagenlang vochtig opgeborgen en ongewassen speleoonderpakken handelde. Hoog tijd dus voor een diplomatische vraag!

“Zeg Dago, zijt gij dat die zo stinkt?”

“Euh... ja”.

“En hoe komt dat?”

“Da's de schuld van die asperges die Myriam heeft gemaakt”.

Geloof mij vrij, Avalonners, tegen zo'n antwoord kan zelfs ik niks meer inbrengen!

Intussen was ik, adem inhoudend uiteraard, het boyautje afgeschoven waar een van het aspergezweet dampende Dago al zeker honderd kilo puin had weggesleurd. Met het meegebrachte materiaal maakte ik een soort platform zodat we al dat puin weg kregen, en daarna ruimden we nog twee uur lang het gangetje leeg. Balans:

- beneden recht door een gat van 10 cm diameter in pure rots, met tocht
- beneden links, een omhooglopende laag gangetje, met veel tocht
- boven links, een dalende tochtgang.

Tocht van overal dus, maar in de drie gevallen: nog veel werk voor de boeg.

Enfin, veel meer konden we hier niet doen, wij dus naar buiten. De tocht in de ingang blies nu zo hard dat je oren er van flapperden.

Het was twee uur 's middags en Dago had de Danielle nog niet gedaan, dus wij daarin. De grot zoog lucht aan maar bijlange niet de hoeveelheid lucht die de Norbert uitblies. In ons nieuwe stuk geheel achteraan zochten we nog elke hoekje en kantje af, wat prompt 5 m première opleverden: een gang achter een driehoekige versmalling die we over het hoofd hadden gezien. Op een andere plaats groef Dago in het puin omlaag, richting van een kleine ruimte, doch tevergeefs. Met wierook kon ik toch wel de twee interessantste plaatsen bepalen waar we later onze werkzaamheden in deze grot kunnen verder zetten.

Toen we buitenkwamen, hadden we nog wat tijd en we gingen eens een kijkje nemen in de helling beneden de Norbert (dus onder de weg). Wie weet zoog die Norbert zijn tocht wel daar ergens via een lager gelegen ingang aan! En inderdaad, zo een meter of 10 onder de weg vonden we gauw een klein holletje (10x20 cm) en daarachter... een gangetje. De wierook was amper nodig... want dit gat blies eveneens voelbaar, naar buiten. Hoe kon dat nu? Eén ding was zeker, het is niet langs hier dat de Norbert zijn tocht binnenzuigt, die tocht komt dus van nog veel dieper!

In het schemerdonker en zo discreet mogelijk (we zaten in het volle zicht van de camping) groeven we een uur lang in die smalle pijp. Op de duur geraakte ik er 1m50 in maar een smal stuk, amper 20 cm breed bleek een zware hindernis. Uiteindelijk lukte het toch. Ik kwam in een piepklein plaatsje waar ik gelukkig kon draaien. De grot liep verder in een laminoir, breed genoeg maar veel te laag, in pure rots. In de laminoir zat een grote grijze muis me angstig aan te kijken. Terug naar buiten, een 4 m lange grot rijker! Kortom, een plezante afsluiter van wat een verloren dag had moeten worden.